

fotograaf: onbekend

R.C. Wees- en Oudeliedenhuis - ca. 1910

De geschiedenis van het Sint Jozefhuis (1773)

Inleiding

In 1572 tijdens de Tachtigjarige Oorlog met Spanje (1568-1648) sluit Hoorn zich aan bij de protestantse Prinsgezinden. Wegens de daarmee gepaard gaande reformatie van de stad zoekt de rooms-katholieke geestelijkheid kort daarna elders een heenkomen en is het rooms-katholieke deel van de bevolking op zichzelf aangewezen. De rijken onder hen voelen zich genoodzaakt de leiding over de plaatselijke kerk op zich te nemen. Zij trekken zich vooral het lot van de armen aan en zien de armenzorg daarom als hun belangrijkste taak. Tekortschieten hierin zou de rooms-katholieke armen zelfs kunnen bewegen over te gaan naar de gereformeerde kerk, die volgens de zogenaamde armenvoogden of armen(ver)zorgers *'alleroervloedigst uitdeelt, hetgeen evident risico, de eeuwige verdoemenis, voor hen inhoudt'*.

Na verloop van tijd krijgt de rooms-katholieke geestelijkheid weer voet aan de grond in Hoorn en worden er in 1730 zelfs officieel schuilkerken getolereerd, maar slechts in de vorm van particulier eigendom en niet in die van een stichting. In 1737 volgt een besluit van de Staten van Holland om drie keer per eeuw de twintigste penning, dat is vijf procent, te heffen op bezittingen van kerkgenootschappen en charitatieve instellingen, zoals armenhuizen en weeshuizen. Dat betekent weliswaar een nieuwe belasting, maar tegelijkertijd ook de erkenning van het eigendomsrecht van de plaatselijke rooms-katholieke gemeenschap. Dit en het voorhanden zijnde kapitaal leiden ertoe dat in 1773 het rooms-katholieke wees- en armenhuis aan het Achterom opgericht kan worden.

Cultuurhistoricus Dr. Thomas von der Dunk merkt hierover op: *'Het is opvallend dat de katholieken, als lang achtergestelde en van regeringswege tegengewerkte religieuze groepering, reeds op dit tijdstip de financiële middelen bezaten voor de bouw van een dergelijk groot, modern en prominent in het straatbeeld aanwezig pand. Zij waren daarmee bijvoorbeeld eerder dan hun Amsterdamse geloofsgenoten, die pas tien jaar later door stadsbouwmeester Abraham van der Hart hun Maagdenhuis, tevoren een onaanzienlijke samenklontering van allerhande panden, nieuw lieten optrekken.'*

Sinds 1965 geniet het Sint Jozefhuis een beschermde status als Rijksmonument.

Bouw en financiering van het Roomsch Wees Armhuys 'De Barmhartigheid'

In 1770 wordt door een select gezelschap van rijke rooms-katholieken aan de Burgemeesters en Vroedschappen van Hoorn toestemming gevraagd een armenhuis voor oudere rooms-katholieke armen op te mogen richten. Hiertoe wordt nog in datzelfde jaar toestemming verleend. In 1772 verzoekt men vervolgens om eveneens wezen en arme jongeren op te mogen nemen; ook dit verzoek wordt ingewilligd, en zo kan eind 1772 onder leiding van architect Melchior Kroonenburgh met de bouw van het Roomsch Wees Armhuys 'De Barmhartigheid' begonnen worden.

De bouw is in principe financieel mogelijk door de nalatenschappen van twee welgestelde Hoornse rooms-katholieken, t.w. Maarten de Haan († 1728) en Matthijs Vos († 1772), die beiden reeds bij testament van respectievelijk 1724 en 1767 een aanzienlijk vermogen aan de rooms-katholieke armen in Hoorn hadden vermaakt. Dergelijke giften zijn altijd een van de grootste bronnen van inkomsten van de rooms-katholieke armenkas geweest. Echter een armenkas is geen geldig rechtspersoon en kan daardoor niet als erfgenaam aangemerkt worden. Bovendien hadden de Staten van Holland al in 1655 een algeheel verbod op het legateren aan '*pauselijke geestelijken, armen of gestichten*' uitgevaardigd. Dit kon echter worden ondervangen door een vriend tot erfgenaam te benoemen met de stilzwijgende afspraak dat deze het verkregen vermogen vervolgens aan de armenvoogden zou uitkeren.

Maarten de Haan stipuleert in zijn testament van 1724 dat '*al zijn andere en overige goederen zullen genoten worden en gaan aan Roomsch Catholieke armen binnen deze stad*', maar ingeval deze geen erfgenamen van hem kunnen worden, en dat kan dus niet door het verbod uit 1655, hij als enige erfgenaam zijn vriend Willem Nierop benoemt. Deze neemt in 1728 de aanzienlijke boedel in bezit, maar weigert om onbekende redenen die af te staan aan de armenvoogden.

Laatstgenoemden wenden zich daarop tot de Staten van Holland met de verklaring dat zij onmogelijk onder het verbod van 1655 kunnen vallen, want als hun fondsen niet langer toereikend voor de armenzorg zijn, '*de meeste miserabele (armlastige) personen ten laste der publieke armenhuizen zullen komen*'. De Staten van Holland stellen de armenvoogden in het gelijk. Sindsdien worden de armen herhaalde malen als erfgenamen door rijke Hoornse burgers begunstigd zoals ook in bovenvermeld testament van Matthijs Vos in 1772, die hierin tevens benadrukt dat ook de wezen in zijn nalatenschap zullen delen. Willem Nierop blijft desondanks bij zijn weigering de boedel van Maarten de Haan af te staan en stelt andere bewindvoerders aan die het kapitaal in zijn geest zullen beheren.

Ondanks het lopende geschil gaat de bouw van het huis door. Men vindt een geschikte locatie aan het Achterom met een perceel grond dat zich uitstrekt tot aan de Westerdijk. Hiertoe wordt een aantal oude huisjes aan de Westerdijk en het Achterom, deels in eigendom van de gemeente en deels van de rooms-katholieke schuilkerk 'De Drie Tulpen', aangekocht en afgebroken. De schuilkerk is gesitueerd aan het Grote Noord met de ingang op het huidige adres Achterom 24A.

Blijkens een gedenksteen in de centrale hal van het Sint Jozefhuis met twee korte gedichten van respectievelijk de klassiek geschoolde Jan Bent († 1778), een van de eerste vier regenten, die eerder als armenvoogd en als secretaris in de armenzorg werkzaam was, en Joan Fortman (1731-1808), verbonden aan de Hoornse Latijnse school, wordt de eerste steen voor de bouw van het huis gelegd door de 4-jarige Jan Waardenburgh (zie foto 0027581). Jan is de kleinzoon van Jan Waardenburgh Sr., makelaar en koopman en tevens armenvoogd. De zilveren troffel waarmee de eerstesteenlegging geschiedt, gemerkt Holland, Hoorn, jaarletter N van 1773 en meesterteken PV of RV, met de gravure: 'OP DEN 19 MAY 1773 HEEFT JAN WAARDENBURGH JUNIOR DEN EERSTEN STEEN GELEYT AANT ROOMSE DIACONIHUYS IN HOORN' wordt in het Westfries Museum bewaard.

Eind 1775 is de bouw van het complex onder de naam 'De Barmhartigheid', die voor bijna $\frac{2}{3}$ deel uit de nalatenschap van Matthijs Vos gefinancierd is, voltooid. De totale kosten van de bouw bedragen omgerekend ca. 25.500 euro.

Het geschil inzake het testament van Maarten de Haan wordt uiteindelijk in 1778 beslecht, waarbij echter bedongen wordt dat de bezittingen en gelden die volgens testament alleen bestemd zijn voor de armen nooit en te nimmer aan het weeshuis mogen worden besteed. Uit notariële akten in het Westfries Archief blijkt dat Willem van Leersum, de toenmalige administrateur van de nalatenschap van Maarten de Haan, in 1777 twee pastores, Henricus Schellens en Nicolaas van Rheenen, als mede-administrateurs aanstelt. Het jaar daarop krijgen de pastores het beheer over de gehele nalatenschap. Hierbij verklaren zij dat zij bereid zijn het voorstel van de burgemeesters te aanvaarden om zich bij de jaarlijkse uitdeling van de opbrengsten uit de boedel te laten assisteren door een armenvoogd. Het voorstel van de kas- en armenvoogden,

Jan Waardenburgh Sr. en Henricus Hes, om de boedel gezamenlijk te beheren wijzen zij echter resoluut af.

Architectuur

Het gebouw bestaat uit vier vleugels in een carrévorm, die een klassieke binnentuin met een duidelijk geometrisch lijnenspel omsluiten. Het carré is geen zuiver vierkant, de voorgevel volgt de rooilijn en de andere bouwmuren de oude polderverkaveling. De voorvleugel heeft een strakke, brede voorgevel, die geheel in baksteen is opgetrokken. Deze gevel is een zuiver voorbeeld van laatachttiende-eeuwse bouwkunst, met name in de stijl van de Hollandse renaissance. Op de hoeken en in het midden steken een aantal geveldelen licht naar voren, de zogenaamde hoekrisalieten en het middenrisaliet; daartussen bevinden zich aan weerszijden vier vensters met - door middel van staand gemetselde stenen - flauw gebogen ontlastingsbogen en door houten roeden in kleine ruitjes verdeelde ramen. De gevel wordt door een zware kroonlijst met schilddak afgesloten. De imposante middenpartij, die met een halfcirkelvormig fronton verhoogd is, bevat de eenvoudig omlijste entree met snijraam (zie foto 0020400) en het door rijk lofwerk in Lodewijk XV-stijl omgeven 48-ruits roedenvenster erboven. Dit uit pleisterwerk vervaardigde lofwerk zet zich voort in het fronton en heeft daar de neiging met zijn klassieke vormen, zoals een guirlande, een vaas en een strik, over te gaan in de Lodewijk XVI-stijl.

De achtervleugel wordt gebouwd als een overdekte zuilengang in open verbinding met de tuin aan de Westerdijk.

Rechts van de centrale hal bevindt zich de Regenten- en links de Regentessenkamer. De kamers zijn rijk ingericht en voorzien van prachtige plafondschilderingen met daaromheen zogenaamde 'gehoute' (zodanig beschilderd dat ze van hout lijken) compartimenten; verder vinden we in beide kamers fraaie schoorsteenmantels, op linnen geschilderd behang en stijlvolle 'gehoute' lambriseringen en kastenwanden. In de Regentenkamer stelt de plafondschildering indachtig de oorspronkelijke naam van het huis een allegorie op de Barmhartigheid voor. Zie voor nadere details onder Extra Info bij de foto's: 'Stijlkamers van het Sint Jozefhuis: zetel van Kaap Hoorn-vaarders' – Klooster, Olga van der.

Bestuur en dagelijkse leiding

De algemene leiding van het huis komt in 1775 in handen van een college van vier regentessen en vier regenten, waarvan twee kasvoogden, die allen uit de drie parochies van de stad zijn gekozen. Dit college is tevens belast met de zorg voor de zogenaamde bedeeden. Dat zijn schaam- of huizittende (thuiswonende) armen en andere bekende armen in de stad. Het bedélen van deze armen bestaat uit het uitreiken van voedsel, kleding, brandstof en geld.

Voor de interne dagelijkse leiding zorgen een binnenvader en binnenmoeder. De twee op dat moment reeds dienstdoende kas- en armenvoogden, Jan Waardenburgh Sr. († 1783) en Henricus Hes († 1785), blijven in deze hoedanigheid aan en worden tevens de eerste regenten van het huis. Uit de overige armenvoogden worden door de 'Heeren Burgemeesters' de andere twee regenten, waaronder ook Jan Bent († 1778), benoemd. Deze vier regenten benoemen op hun beurt de vier regentessen alsmede de binnenvader en binnenmoeder. Een en ander is vastgelegd in de door 'Burgemeesteren en Vroedschappen' goedgekeurde reglementen van 1774.

Op een schilderij boven de deur (een zogenaamde supraporte) in de Regentenkamer zijn twee heren afgebeeld met deze reglementen (zie foto 0017166). Zij zijn waarschijnlijk de eerste twee hierboven vermelde regenten Jan Waardenburgh en Henricus Hes. De eerste was als makelaar en koopman een rijk en vooraanstaand burger van Hoorn. Als regent en armenvoogd wordt hij door de geschiedschrijver C.A. Abbing als de belangrijkste grondlegger van het armenhuis beschouwd. Het niet gesigioneerde schilderstuk wordt in 1780 vervaardigd en aangezien Matthijs Vos en Jan Bent respectievelijk al in 1772 en 1778 overleden waren, kunnen zij onmogelijk op het schilderij afgebeeld zijn, zoals wel gesuggereerd is. In de 17de eeuw was het bij de gegoede burgerij weliswaar populair post mortem (na het overlijden) portretten te laten vervaardigen en dan vooral van vroeg gestorven kinderen, maar in de 18de eeuw was dit genre zo goed als verdwenen.

De benaming van het Roomsche Wees Armhuys 'De Barmhartigheid' raakt in de loop der jaren in onbruik en gaat op den duur over in de naam R.C. Wees- en Armenhuis.

Na de Grondwetsherziening van 1848 herkrijgt de rooms-katholieke kerk de vrijheid van vereniging en kan daardoor haar kerkelijke organisatie weer in het openbaar vormgeven waaronder het stichten van nieuwe

kerkgebouwen. Het beheer van kerkelijke aangelegenheden, waartoe ook de armenzorg behoort, gaat dan over op de kerkbesturen. De armen- en kasvoogden, die sinds 1572 de leiding van de rooms-katholieke kerk met voornamelijk de armenzorg op zich hadden genomen, worden daardoor niet langer als zodanig erkend. Daarbij komt nog dat tijdens de achterliggende politiek roerige tijden in de 18de en 19de eeuw, met name gedurende de overgang van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden (1588-1795) via de Bataafse Republiek (1795-1813) naar het Koninkrijk der Nederlanden (1815), het beheer over de fondsen van het huis en van de bedeelde armen in de stad blijkbaar niet ordentelijk gevoerd is. Dit zou op den duur nadelig kunnen uitpakken voor het huis, zo vreest men. Daarop wordt in 1850 besloten tot een belangrijke splitsing in het bestuur van de armenzorg met enerzijds het college van regenten voor de armenzorg in het huis en anderzijds een vereniging van voornamelijk rooms-katholieke burgers die de zorg voor de bedeelde armen in de stad zal dragen.

Door deze scheiding krijgt het huis een zelfstandig bestaan en wordt het ingevolge de Armenwet van 1854 aangemerkt als een gemeentelijke instelling van weldadigheid. Vanuit de rooms-katholieke kerk worden nog wel pogingen ondernomen om het huis erkend te krijgen als een kerkelijke instelling van weldadigheid, maar de gemeenteraad blijft bij het standpunt dat het, hoewel uitsluitend bestemd voor rooms-katholieke burgers, onder toezicht van de gemeenteraad een zelfstandige door regenten bestuurde gemeentelijke instelling is. De splitsing in twee armenbesturen betekent trouwens ook dat de opbrengsten van de bezittingen en de gelden van Maarten de Haan ten langen leste, zoals in het testament gestipuleerd, volledig aan de armen in de stad ten goede zullen komen.

In 1896 wordt de dagelijkse leiding van het huis toevertrouwd aan een aantal religieuzen van de 'Congregatie der Arme Zusters van het Goddelijk Kind' uit Amsterdam. Daarmee geeft het college van regenten de voorkeur aan de geordende aanpak en de katholieke signatuur van de zusters boven de leiding door leken. Het college huurt de zusters op contractbasis van deze instelling, die daarvoor een overeengekomen bedrag ontvangt. De zusters zelf krijgen geen geld in handen. Zij proberen de uitgaven voor het dagelijkse levensonderhoud wel zo veel mogelijk te beperken door het verbouwen van groenten en fruit in de achterliggende tuin. Om dezelfde reden besluiten ze zelfs varkens te gaan houden, waarvoor in 1926 een vergunning wordt verkregen. In 1968 verandert de naam van de religieuze instelling in 'Congregatie der Zusters van de Voorzienigheid'. Zie foto 0036032 voor meer informatie over de geschiedenis van deze congregatie.

In 1904 ondergaat het huis opnieuw een naamswijziging en krijgt het de naam R.C. Wees- en Oudeliedenhuis. Door de in 1934 ingevoerde spellingshervorming verandert de naam daarna in R.K. Wees- en Oudeliedenhuis.

Vijftig jaar later, in 1954, wordt de Stichting Sint Jozefhuis in het leven geroepen en is het huis niet langer een gemeentelijke instelling van weldadigheid, maar wordt het volledig zelfstandig; vanaf dan luidt de naam van het huis Bejaardencentrum Sint Jozefhuis. Het doel van de stichting is het voortzetten van de werkzaamheden, zoals eertijds door het college van regenten van het R.K. Wees- en Oudeliedenhuis. Het nieuwe bestuur bestaat uit vijf leden, die allen rooms-katholieke burgers uit Hoorn zijn.

Vanaf 1970 worden ook niet-kloosterlingen als personeel aangenomen en gaat men voortaan op lekenbasis met een dienstenrooster werken. Dit brengt een grote verandering in het huis teweeg; desondanks werken de zusters uit religieuze motieven zo nodig dag en nacht door, ook als zij geen dienst hebben. In 1982 sluit het Sint Jozefhuis officieel zijn deuren als bejaardencentrum en verlaten de laatste zusters het huis.

Bewoners en gebruikers van het huis

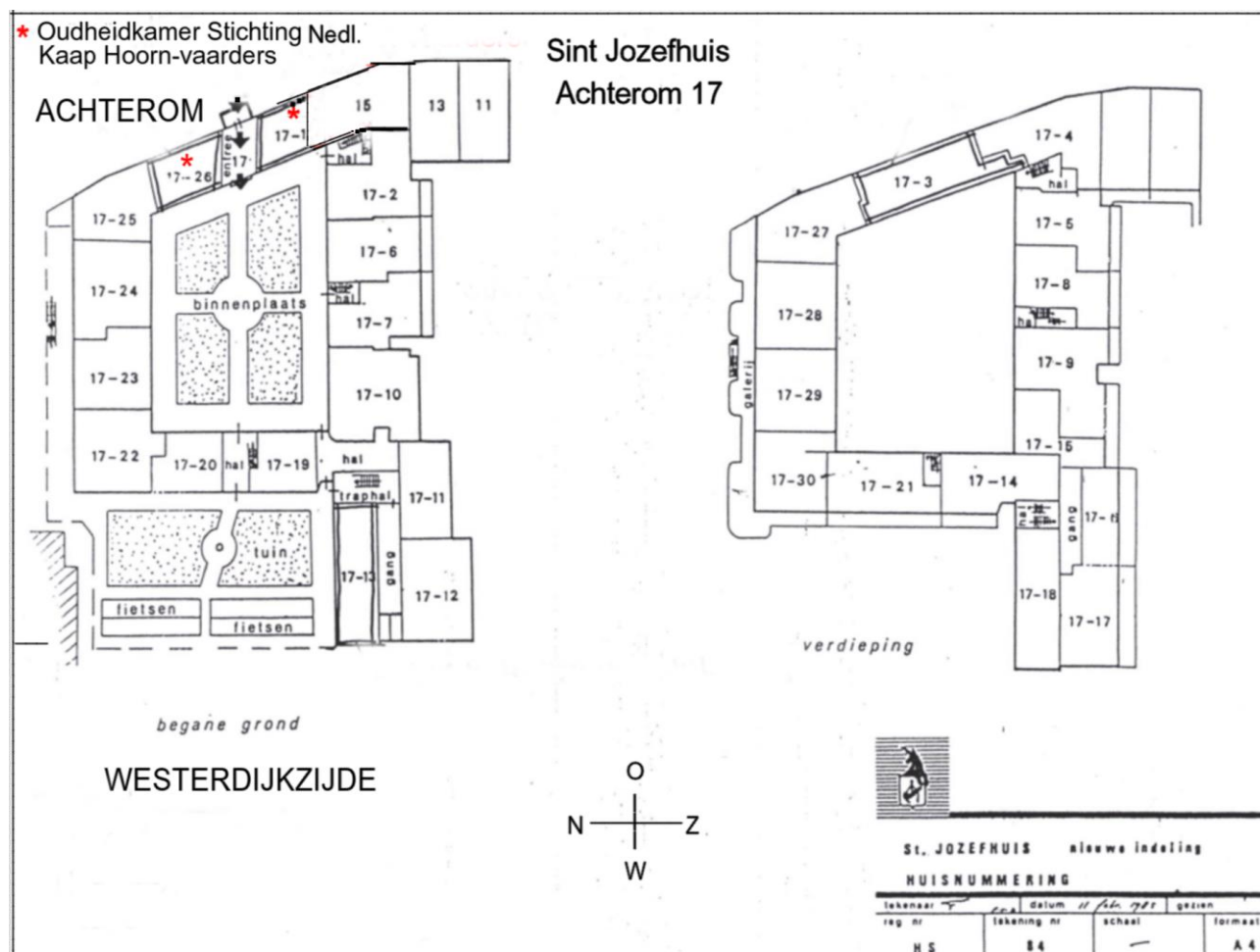
Volgens de reglementen uit 1774 zullen in het huis worden opgenomen rooms-katholieke *'oude afgeleefde en gebrekkelijke mensen en wel meest de zoodanige, die onderstand (steun) van stadswege trekken, alsmede ouderlooze kinderen, welke ouders beide van de Roomsche religie zijn geweest'*. Na overleg wordt het aantal op te nemen oude armen op 25 vastgesteld; het aantal op te nemen kinderen wordt echter niet in de geraadpleegde bronnen vermeld.

Na de aanvankelijke weigering in 1779 een schoolmeester in het huis te mogen benoemen wordt dit enige tijd later toch goedgekeurd. In 1808 bedraagt het aantal leerlingen 37, verdeeld over drie klassen, en wordt het onderwijs door de plaatselijke schoolcommissie als uitstekend beoordeeld.

De jaarboeken van het huis geven een duidelijk beeld, zo valt te lezen in het Westfries Archief, van de groepen mensen die erin gehuisvest zijn. In 1851 wonen er bijvoorbeeld 42 wezen, 12 oude lieden, 17

'miserabele personen' (armlastigen) en 3 suppoosten (hiermee worden personeelsleden zoals de binnenvader en binnenmoeder bedoeld). In 1868 is het aantal wezen gedaald tot 29, doordat de oudersterfte in die tijd zienderogen afgenomen is. Rond 1900 wonen er 73 mensen: armlastige mannen en vrouwen, maar toch ook nog enkele tientallen kinderen. De laatste wezen vertrekken uiteindelijk in 1956, twee jaar nadat het huis officieel een bejaardencentrum is geworden.

In de loop van de volgende decennia loopt het aantal bejaarden dat zich voor huisvesting bij het Sint Jozefhuis aanmeldt sterk terug. Ook voldoet het huis niet meer aan de eisen van een modern bejaardenhuis, en wegens de status van rijksmonument is het volgens deskundigen niet mogelijk nog verregaande aanpassingen in het huis door te voeren. In 1978 besluit het bestuur geen bejaarden meer op te nemen en de deuren van het huis in 1982 definitief te sluiten. Daarop wordt het plan opgevat om het Sint Jozefhuis te laten fuseren met het gelijknamige in 1954 opgerichte bejaardenhuis in Westerblokker, dat eigenlijk aan vernieuwing toe is. Hiertoe wordt in 1980 de Stichting Bejaardenzorg Sint Jozef opgericht; het bestuur wordt samengesteld uit de besturen van de beide Sint Jozefhuizen. Doel van de stichting is het voorbereiden van de bouw van een nieuw huis in Westerblokker. Begin 1983 wordt de eerste paal geslagen en in 1984 is de bouw van het huis voltooid, waarna de bewoners van het Achterom overgeplaatst kunnen worden naar Westerblokker. Enkele bewoners die naar het eveneens in aanbouw zijnde gezinspaviljoen in Bovenkarspel zouden verhuizen, kunnen door vertraging in de bouw echter pas in augustus 1985 als laatsten het Sint Jozefhuis verlaten.

Plattegrond Sint Jozefhuiscomplex d.d. 11.02.1985 met de in 1986 31 gerealiseerde woningen en de twee gemeenschappelijke ruimten, waarvan de ene op nr. 13 en de andere in de achtertuintuin (niet ingetekend).

Bron: gemeente Hoorn - bewerking Ndr

Na hun vertrek worden in 1986 door de gemeente 31 zelfstandige huurwoningen en twee gemeenschappelijke ruimten in het monumentale complex voor zowel jongeren als ouderen gerealiseerd. Woningbouwvereniging Hoorn, vanaf 2001 Woningcorporatie Intermaris geheten, wordt in 1988 eigenaar van de woningen en verhuurt deze aan particulieren. Door de specifieke vorm van het complex worden

bewoners meer met elkaar geconfronteerd dan in een 'normale' leefomgeving, waardoor er een vorm van Centraal Wonen ontstaat. De bewoners richten in 1988 bij notariële akte 'Bewonersvereniging Jozefhuis' op. In 2015 sluit de vereniging een convenant met Intermaris, waarin de volgende zaken gestipuleerd worden: 1. als er een woning leegkomt, draagt de vereniging via een woonadviescommissie kandidaten voor; 2. mensen die met het oog op de hoogte van hun inkomen niet in aanmerking komen voor een sociale huurwoning, kunnen toch toegelaten worden tot het Jozefhuis en 3. afspraken met betrekking tot het onderhoud van het huis.

In een schriftelijk interview van 11 november 2022 met mevrouw Thea Verboom, lid van de Vrouwenwoongroep die deel uitmaakt van het Centraal Wonen project als geheel, vertolkt zij als een van de bewoners van het eerste uur de stem van de bewoners van het Jozefhuis over het reilen en zeilen binnen deze woongemeenschap.

Rond 1984/85 dienen acht vrouwen een verzoek in bij de gemeente tot het stichten van een vrouwenwoongroep. De alleenstaande vrouwen met kinderen zoeken een plek waar zij zelfstandig maar in verbinding met elkaar kunnen wonen om elkaar tot steun te zijn en ook om op een plezierige en veilige manier met elkaar te kunnen leven. De gemeente geeft daarop aan dat het Sint Jozefhuis, dat binnenkort leeg komt te staan, mogelijk in aanmerking komt om aan hun verzoek te voldoen.

Nadat het ontwerp voor de 31 woningen in het Sint Jozefhuis begin 1985 gereed is, wordt de vrouwen als eersten van de aangewezenen voor het Centraal Wonen project een achttal zelfstandige maar wel aaneengesloten woningen door de gemeente aangeboden, waarna toewijzing van de resterende woningen aan de overige geselecteerde gegadigden plaatsvindt. De vrouwen krijgen de woningen met de nrs. 11, 13, 17-2, 17-4, 17-5, 17-6, 17-7 en 17-10 toegewezen (zie de plattegrond hierboven). Deze woningen zijn gegroepeerd rondom een eigen besloten binnentuin met een aangrenzende eigen gemeenschappelijke ruimte (op nr. 13) voor feestjes, bijeenkomsten en gezamenlijke activiteiten. De Vrouwenwoongroep heeft een aparte status binnen het Jozefhuis en voert een eigen toelatingsbeleid. Het principe van Centraal Wonen is in de cultuur van deze groep sterk verankerd. In het algemene Centraal Wonen project is het verloop al niet groot, maar in de Vrouwenwoongroep is dat nog minder het geval.

Alle bewoners boven de 18 zijn lid van de Bewonersvereniging Jozefhuis en betalen contributie. Zij nemen allen deel aan de activiteiten van de vereniging, met inbegrip van deelname aan verschillende commissies, zoals daar zijn: de feestcommissie, tuincommissie, gemeenschappelijke ruimtcommissie en de woonadviescommissie. De gemeenschappelijke ruimte voor alle bewoners bevindt zich in de achtertuin. Volgens de statuten van de bewonersvereniging wisselen het bestuur en de commissies regelmatig van samenstelling. Vier maal per jaar of zo nodig vaker vindt er een algemene vergadering plaats, waarin uiteindelijk alle beslissingen worden genomen. Met het oog op de gezamenlijke schoonmaak worden er ook huis-, tuin- en keukendagen georganiseerd.

Momenteel bestaat de populatie van het Jozefhuis uit een aantal 70-plussers, ouders met kinderen, eenoudergezinnen en alleenwonende mannen en vrouwen. Deze samenstelling was bij de start van het Jozefhuis ongeveer hetzelfde. Enkele bewoners zijn in het Jozefhuis geboren en zijn na elders gewoond te hebben zelfs teruggekeerd om hier een eigen woning te betrekken.

Nog steeds is het Jozefhuis of, zoals de bewoners het wel noemen, 'ons dorpje in het mooie Hoorn' een unieke woonvorm, waarbinnen de betrokkenheid van de bewoners onderling groot is. Mevrouw Marian Vleerlaag, bestuurslid van de Bewonersvereniging Jozefhuis en al 27 jaar op deze plek woonachtig, beaamt dit volmondig, maar geeft ook aan dat er door de jaren heen altijd betere en minder goede tijden zijn. Door de coronacrisis sinds maart 2020 is er nu duidelijk een wat mindere periode: dicht op elkaar wonen geeft soms ook wrijvingen. Maar gezamenlijke feestjes, soep brengen bij een zieke buur, thuiskomen na een vakantie en bij binnenkomst met je koffer in de hand, burens die aan je vragen, hoe het was... dit alles geeft de bewoners in deze woongemeenschap een sterk gevoel van verbondenheid en geborgenheid.

Sinds 1990 huurt de Stichting Nederlandse Kaap Hoorn-vaarders de voormalige Regenten- en Regentessenkamer van de eigenaar Stichting Stadsherstel Hoorn. De kamers worden door eerstgenoemde stichting gebruikt als Oudheidkamer voor het tentoonstellen van scheepsmodellen, oude kaarten, scheepsportretten en allerlei nautische attributen. Zie voor nadere informatie onder Extra Info bij de foto's: 'Samenvatting geschiedenis Stichting Kaap Hoorn-vaarders' – Roos, Nettie de.

Bouwkundige aanpassingen door de eeuwen heen

Na de bouw in 1773-1775 heeft het huis in de daarop volgende eeuwen op velerlei manieren bouwkundige aanpassingen ondergaan. In 1871 heeft de bekende Hoornse architect A.C. Bleijs tekeningen gemaakt voor 'herstellingswerken' aan het huis. Van 1876 -1880 is Bleijs trouwens ook een van de regenten van het huis. Wegens gebrek aan woonruimte wordt naar een ontwerp van Bleijs in 1884 – hij woonde toen al in Amsterdam - de zuilengang van de achtervleugel met behoud van de natuurstenen zuilen dichtgemaakt. Wel blijft er een centrale doorgang naar de achterliggende tuin aan de Westerdijk gehandhaafd, maar begin 20ste eeuw wordt ook deze aan de achterkant afgesloten.

In 1897 wordt er op wens van de religieuzen op de verdieping in de voorvleugel boven en rechts van de centrale entree een inpandige kapel, de Sint Petruskapel, gebouwd naar een ontwerp van architect P. Snel Rzn. Het altaar van de kapel staat richting Geldersesteeg. Achter het altaar bevindt zich een deur die toegang geeft tot de sacristie. Daar bevindt zich ook een van de trapgangen in het huis, die vanaf de begane grond naar de sacristie leidt. Het bijzondere plafond van de kapel bestaat uit zich kruisende balken. Ter uitbreiding van het huis wordt in 1940 de linkervleugel aan de Westerdijkzijde verlengd.

In 1954 wordt het Sint Jozefhuis, zoals hierboven vermeld, een Bejaardencentrum, wat de nodige aanpassingen in het huis vereist. Met het oog hierop besluit het bestuur reeds in 1953 een vergunning voor deze komende ingrijpende verbouwing aan te vragen. Architectenbureau P.W. Vlaming uit Medemblik maakt het ontwerp hiervoor, dat in oktober 1955 bij de gemeente ingediend wordt. Op 3 mei 1957 verleent het gemeentebestuur de gewenste bouwvergunning. Aannemer Dekker & Zn. uit Hoorn zal het werk, dat begroot is op omgerekend ca. 238.500 euro, uitvoeren.

Als eerste wordt in 1957 een begin gemaakt met de sloopwerkzaamheden aan de linkervleugel, die uitgebreid en gemoderniseerd wordt. Ook het gebouw dat in 1895 door het R.C. Parochiaal Armbestuur tussen het Wees- en Armenhuis en het brandspuithuis opgericht werd (met welk doel wordt in het Hoorns Documentatie Systeem niet vermeld), wordt samen met het brandspuithuis op nr. 15 (toentertijd nr. 13) gesloopt ten behoeve van de bouw van de aula. Vervolgens wordt de achtervleugel verbouwd en voorzien van een lift. De tuinmuur wordt gedeeltelijk gesloopt, waardoor 'de moderne, ruime kamers een prachtig uitzicht op het IJsselmeer bieden', zoals een van de zusters in haar dagboek schrijft. In april 1959 vindt de officiële opening van de beide vleugels plaats. Bij die gelegenheid wordt aan de oudste bestuurder van het huis, de 77-jarige heer H.A.M. Stumpel (1881-1961), die reeds voor 1954 als een van de regenten het huis bestuurde, het pauselijke onderscheidingsteken toegekend.

Door de ingrijpende verbouwing zijn er echter financiële tekorten ontstaan. Het bestuur voelt zich genoodzaakt een verzoek bij de gemeente in te dienen om de statuten te wijzigen inzake de twaalf armlastigen die door het huis gratis worden verpleegd, opdat er een financiële tegemoetkoming voor hun verpleging aangevraagd kan worden. De gemeente laat het bestuur per brief van 18 januari 1960 weten dat zij het verzoek redelijk acht en derhalve haar goedkeuring aan het wijzigen van de desbetreffende statuten verleent.

In 1963 zijn er blijkbaar weer voldoende financiële middelen beschikbaar, want in april van dat jaar wordt een begin gemaakt met de renovatie van de rechtere vleugel grenzend aan het schoolplein van de Sint Jozefschool. Ook de voorvleugel wordt gemoderniseerd. Daartoe worden de twee panden links van het huis op de nrs. 11 en 13 (toentertijd de nrs. 9 en 11) met tuitgevels en daterend van 1895 gesloopt. Bijzonder is dat tijdens de sloop van deze twee woningen de ligging van het vroegere Bijbelsteegje op die plaats in kaart gebracht kon worden. De drie woningen op de huidige nrs. 11, 13 en 15 worden samen onder één dak gebouwd en maken anno 2022 nog steeds deel uit van het Sint Jozefhuis.

Tussen augustus 1964 en februari 1965 wordt het interieur van de Sint Petruskapel vernieuwd. Er komt een grote, ruime sacristie in de uitbouw aan de rechtere vleugel van het huis en de kapel wordt voorzien van een nieuwe biechtstoel, nieuwe banken en vloerbedekking. Het altaar wordt 'naar de moderne liturgie eisen' los op het priesterkoor geplaatst, aldus een van de zusters in haar dagboek.

Ter verdere uitbreiding van het huis wordt in 1966 begonnen met de bouw van de Sint Jozefflat aan de Westerdijk met 26 appartementen en 6 pensionkamers, die in 1968 gereed komt. Het jaar daarop wordt in deze flat tevens een ziekenafdeling ingericht.

In 1983 wordt de gemeente geconfronteerd met de komende leegstand van het Sint Jozefhuis en, alhoewel het hier een niet-gemeentelijk pand betreft, is het er de gemeente veel aan gelegen het monumentale gebouw voor verval te behoeden. Gezien het toenmalige beleid van de gemeente om vooral de woonfunctie in de binnenstad te versterken, neemt zij het initiatief een onderzoek in te stellen naar een

mogelijke herbestemming van het pand, waarbij dan ook primair aan een woonfunctie gedacht wordt. De eigenaar, Stichting Bejaardenzorg Sint Jozefhuis, ondersteunt dit initiatief en stelt in oktober van dat jaar een budget ter beschikking ten behoeve van een zogenaamd haalbaarheidsonderzoek. De toenmalige afdelingen Bouwkunde, Monumentenzorg en Huisvesting van de gemeente formieren een werkgroep, die dit onderzoek uitvoert; het resultaat valt positief uit.

Onder leiding van de heer W. Krijgsman, hoofd van de afdeling Huisvesting en vanaf het begin samen met de heer J. van der Heijden, secretaris van Stichting Stadsherstel Hoorn, betrokken bij de planvorming van het Sint Jozefhuis, wordt als eerste stap een oproep aan alle woningzoekenden gedaan met de vraag wie er, gezien de beslotenheid van het complex, in het Sint Jozefhuis zou willen wonen. Het is van meet af aan duidelijk dat er sprake zal zijn van een lichte vorm van Centraal Wonen. Op die oproep komen veel positieve reacties. Vervolgens wordt door architect J. Buchner van Openbare Werken te Hoorn geïnventariseerd hoeveel woningen er passend binnen de structuur van de bestaande muren en trappen een plek in het gebouw kunnen krijgen. Dat blijken 31 woningen te zijn.

Teneinde de toekomstige bewoners op voorhand enigszins aan elkaar te laten wennen, worden zij op een vroeg tijdstip in de uitwerking van de plannen betrokken. De geboden inspraak leidt tot het vervullen van een breed scala aan woonwensen, zoals open of juist dichte keukens, het wijzigen van plattegronden, keuzemogelijkheid in tegels, enz. Inspraak resulteert ook in de realisatie van twee gemeenschappelijke ruimten. Hierop wordt er een restauratie- en herbestemmingsplan opgesteld dat voorziet in het realiseren van 6 tweekamerwoningen, 19 driekamerwoningen, 5 vierkamerwoningen en 1 vijfkamerwoning, alsmede van 2 gemeenschappelijke ruimten.

Nadat de laatste bewoner uit het bejaardenhuis vertrokken is, wordt het gebouw op 8 augustus 1985 door de Stichting Bejaardenzorg Sint Jozefhuis in eigendom overgedragen aan de gemeente Hoorn en kan met de werkzaamheden worden begonnen. Volgens de aankoopakte d.d. 24.10.1985 bedraagt de aankoopssom omgerekend ca. 153.400 euro.

Het plan voor de bouw van de 31 woningen en de twee gemeenschappelijke ruimten wordt gerealiseerd naar een ontwerp van architect J. Buchner. De restauratie- en verbouwingswerkzaamheden worden onder zijn leiding uitgevoerd door Bouwbedrijf Ursem BV te Wognum. In het ontwerp is de woningindeling waar mogelijk gebaseerd op de reeds aanwezige bouwmuren; noodzakelijke nieuwe scheidingswanden worden van gipsplaten op staalprofiel vervaardigd om de constructie niet te zwaar te maken.

Allereerst wordt het gebouw ontdaan van alle 'toeters en bellen' die gedurende de laatste eeuw aan het pand waren aangebracht, zoals een lift met buitendakse liftschacht, beton trappenhuizen, enorme schoorstenen, berghokken, e.d.

Ook wordt de inpandige kapel uit 1896 gesloopt, waaruit sinds het vertrek van de zusters nagenoeg alle liturgische voorwerpen reeds verwijderd zijn. Het bijzondere balkenplafond van de kapel blijft wel behouden, maar voor het aanbrengen van de noodzakelijke leidingen wordt het door gipsplaten afgedekt. De altaarsteen, die relikwieën van de heilige martelaren van Gorcum en van de heilige Ursula bevat en eveneens al eerder uit de kapel verwijderd is, wordt in het in 2003 ingewijde altaar van de H.H. Cyriacus- en Franciscuskerk opgenomen.

Tevens wordt de achterzijde van het huis opnieuw voorzien van een doorgang, zodat men als vanouds vanuit de binnentuin de tuin aan de Westerdijkzijde kan betreden. Deze tuin is aanmerkelijk kleiner geworden sinds de bouw van de Sint Jozefflat en de daarna in 2003 op deze plek nieuwgebouwde woonflat Residentie Hoornsche Hop.

Ter verdere ontsluiting van het Sint Jozefhuis wordt ten behoeve van vier op de verdieping aan de schoolpleinzijde gelegen woningen een nieuwe galerij met balkons aan de buitengevel toegevoegd in de vorm van een staalconstructie (zie foto 0020366). Hiermee wordt geen afbreuk gedaan aan het monument, aangezien het hier geen monumentale gevel maar de nieuwbouwe gevel van de uitbouw betreft. Er is expliciet gekozen voor een vorm en kleurstelling die benadrukken dat het hier om een toegevoegd element gaat. Onder de galerij bevindt zich de toegang tot de achter het complex gelegen bergingen en fietsenhokken, alsmede een van de gemeenschappelijke ruimten, die bij elkaar het grootste deel van de daar gelegen tuin in beslag nemen. Deze zijn niet op de hierboven afgebeelde plattegrond van de gemeente ingetekend.

Nog geen jaar later, in juli 1986, wordt het geheel vernieuwde complex reeds opgeleverd. Het project heeft inclusief de aankoopssom van het huis omgerekend ruim 2,1 miljoen euro gekost. Bij de oplevering in 1986 liggen de huren tussen omgerekend ca. 150 en 290 euro per maand.

fotograaf: J. Buchner

Sint Jozefhuis - Centraal Wonen project - ca. 1990

De herbestemming van het eeuwenoude bejaardenhuis tot woningen voor bewoners in alle leeftijdscategorieën naar ontwerp van architect Buchner is bijzonder geslaagd te noemen. Ondanks de wel zeer ingrijpende verbouwing ademt deze historische plek nog steeds de sfeer van lang vervlogen tijden en vormt midden in de stad een oase van rust.

In aanwezigheid van de heren J. Jessurun, hoofddirecteur van de toenmalige Rijksdienst voor de Monumentenzorg (thans: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed), P. Janssens, burgemeester, J. van der Heijden, secretaris van Stichting Stadsherstel, D. Breebaart, voorzitter van Stichting Stadsherstel, en architect J. Buchner vindt op 10 oktober 1986 de officiële opening van het project Centraal Wonen plaats (zie foto 0046866). Een gedenksteen op de binnenplaats boven de poort naar de centrale hal herinnert hieraan.

De historisch zeer waardevolle Regenten- en Regentessenkamer vormen geen onderdeel van het gemeenteproject. Om de historische waarde van het pand te behouden koopt Stichting Stadsherstel in 1985 deze stijkamers van de gemeente Hoorn voor het symbolische bedrag van 1 gulden (€ 0,45), maar neemt wel de kostbare restauratie van o.a. de plafondschilderingen, schilderijen, wanden, vloeren, lambriseringen en het behang voor haar rekening. De bouwkundige renovatiewerkzaamheden worden ook hier uitgevoerd door Bouwbedrijf Ursem BV onder leiding van architect Buchner en de restauratie van het interieur wordt toevertrouwd aan de restaurators R. Veltkamp en P. Kipp.

In de hal boven de deur van de Regentessenkamer hangt een plaquette ter herinnering aan deze grondige en zeer kostbare restauratie van de voormalige Regenten- en Regentessenkamer, de kosten waarvan omgerekend ruim 174.000 euro bedragen. De restauratie wordt mede gefinancierd door het Nationaal Restauratie Fonds. In zijn hoedanigheid van voorzitter van dit fonds verricht Mr. Pieter van Vollenhoven op 3 juni 1987 de opening van deze luisterrijke kamers, die eens het bestuurscentrum van het huis vormden en thans, dankzij de onvolprezen inspanningen van Stichting Stadsherstel Hoorn en de Stichting Nederlandse Kaap Hoorn-vaarders, in hoge mate museumwaardig zijn.

Tot slot:

Tijdens het toenmalige bestuur van de regenten met een strikte discipline ten aanzien van de vaak meelijwekkende bewoners en aansluitend dat van het bejaardencentrum was er nauwelijks of geen ruimte

voor inspraak van de bewoners. Verre van dat, alles werd passend in de tijdgeest van bovenaf opgelegd. Hoe anders is dat anno 2022, waarin een moderne woningcorporatie met oog voor de belangen van de bewoners en een actieve bewonersvereniging samen het eerbiedwaardige Sint Jozefhuis besturen voor een optimaal woongenot op deze prachtige historische plek.

Nettie de Roos, december 2022

Bronnen:

Leo van den Ouden: Barmhartigheid, Liefdadigheid, Vrijgevigheid. Uitgave: Hans Rijswijk, 2018

Drs. J.M.M. Leenders: Katholiek Hoorn in de achttiende eeuw. Uitgave: Historisch Genootschap 'Oud West-Friesland', 1986

Herma M. van den Berg: Westfriesland, Tessel en Wieringen. Staatsdrukkerij en Uitgeversbedrijf Den Haag, 1955
Westfries Archief 0512: R.C. Wees- Armenhuis, Hoorn, 1730 (sic!)-1953

Dr. Thomas von der Dunk: St Jozefhuis, kwartaalblad 1995-4 Vereniging Oud Hoorn

Hoorns Documentatie Systeem: Sint Jozefhuis dossiernummers: 0000298 en 0020271

Olga van der Klooster: 30 jaar Stadsherstel – met het oog op de stad van morgen. Uitgave: Publicatiestichting Bas Baltus, 2004

Ben Renckens: Twee eeuwen St. Jozefhuis aan Achterom. Voorheen: 'R.K. Wees- en Oudeliedenhuis' in de reeks: Hoornse Historie Nr. 31. Uitgeverij: Noordhollands Dagblad, 20.03.1976

Joost Buchner, architect: artikel 'Wees- en Oudeliedenhuis Hoorn wordt wooncomplex', Monumenten 1986 blz. 14 en 15; toespraak bij de opening van het vernieuwde Sint Jozefhuis d.d. 10.10.1986

Carla Debets: artikel 'Jongeren wonen in een bejaardenhuis', Bouwwereld dd. 18.09.1987

Erfgoedcentrum Nederlands Kloosterleven, Klooster Sint Agatha, Sint Agatha, Noord-Brabant - Archief:

'Congregatie der Zusters van de Voorzienigheid' in Hoorn (toestemming van de congregatie tot publicatie van de gegevens uit het archief in deze tekst per e-mail d.d. 18.10.2022 onder nummer 2022-015)